

Impact Factor – 6.625 ▪ Special Issue - 000 ▪ June 2023 ▪ ISSN – 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

Multidisciplinary International E-research Journal

PEER REFREED AND INDEXED JOURNAL

Two Day Interdisciplinary National Conference On

INDIA @75

... Guest Editor ...

Dr. O. J. Rasal

Mr. S. S. Patel

... Chief Editor ...

Dr. Dhanraj T. Dhangar

... Executive Editors ...

Mr. H. S. Shaikh

Mr. C. M. Gangawane

... Jointly Organized by ...

Pravara Medical Trust's,

Arts, Commerce & Science College, Shevgaon

Dist. Ahmednagar – 414502

Printed by : Academic Book Publications, Jalgaon

Impact Factor – 6.625 ▪ Special Issue - 000 ▪ March 2023 ▪ ISSN – 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

UGC Approved Journal

Multidisciplinary International E-Research Journal

Printed by

Academic Book Publications

Dyandeep Apartment, Plot No. 2, Chaitanya Nagar,
Opp. Progressive English Medium School, Jalgaon - 425 001.

E-mail : academicbooksjalgaon@gmail.com

Ph.: (0257) 2235520, 2232800. Mob.: 91752 85943, 88308 24241.

EDITORIAL POLICIES - Views expressed in the papers / articles and other matter published in this issue are those of the respective authors. The editor and associate editors does not accept any responsibility and do not necessarily agree with the views expressed in the articles. All copyrights are respected. Every effort is made to acknowledge source material relied upon or referred to, but the Editorial Board and Publishers does not accept any responsibility for any inadvertent omissions.

: CONTENTS :

1.	MSME (Micro, Small, and Medium Enterprises) Business in India	1
	Dr. Mangesh Shirsath	
2.	MSME (Micro, Small, and Medium Enterprises) Business in India	4
	Dr. Renuka M. Suryawanshi, Dr. Santosh D. Pawale	
3.	Allelopathic effect of Cassia tora on Economic Legumes (Cicer arietinum, Vigna radiata And Glycine max)	9
	Samidha S. Halnar, Harshali R. Dighe	
4.	Impact of Covid – 19 on Agriculture.....	11
	G. M. Bodakhe, R. D. Shelke, R. A. Thombare	
5.	Growth Factors and Challenges before Gold Industry in India	20
	Prof. Dr. Sanjay Laxman Argade, Sapna Balkrushna Shahane	
6.	Water Pollution and Treatment Method.....	22
	Jyoti Kadubal Khandagale	
7.	Role of Social Media in India.....	26
	Meherarti Bade	
8.	Role of Social Media in India.....	29
	Varsha D. Dhamale	
9.	Artificial Intelligence : The Future	32
	Ashwini Shivajirao Doifode	
10.	Effect on Mycorrhizal Fertilizer on Tomato with Respect to	
11.	Some Morphological and Biochemical Aspect	37
	Sunita Bhagavan Gadekar	
12.	Cultural Diversification in Post - Interdependence Period.....	40
	Hemalata Prakash Joshi	
13.	Digital Marketing Trends in India	44
	Komal Ramkrushna Kale	
14.	The comparatively study of Nano nanocrystalline Tin Oxide SnO₂ & Fluorine doped tin oxide SnO₂: F thin films for Solar cell Applications.....	49
	B. L. Khatik, G. A. Agale, Dr. R. N. Arle	
15.	Management and Utilization of Wells and Borewells in Agriculture Sector.....	53
	Dr. D. B. Kharat, Mr. K. V. Kokare	
16.	Role of Microfinance Using Regression Analysis for Women's Economic Empowerment.....	55
	Mrs. Vanita Suresh Lingayat, Dr. H. S. Lunge	
17.	Extraction & Estimation of Chlorophyll from Medicinal Plant	59
	Prof. Yashoda Ramesh Neel	
18.	Cloud Computing	61
	Sarita Somnath Raut	
19.	A seasonal hematology study in major carps cultured in Ahmednagar district, and effects of probiotic feed on fingerlings growth.....	66
	Mr. Govind Chandrakant Nikam	

38.	मानव विकास निर्देशांक आणि भारत	152
	अर्चना रामनाथ कानवडे, प्रा.डॉ. कैलास अर्जुनराव ठोंबरे	
39.	स्थानीय सरकार के गठन और तांतमुक्ति ग्राम अभियान का संबंध	155
	बाळासाहेब भानुदास खरात, डॉ. पापली राम	
40.	माक्सचे धर्मविषयक विचार	159
	सोपान बाळासाहेब नवथर	
41.	हिंदी सिनेमा और पटकथा लेखन	161
	श्रीकांत भाऊसाहेब शिंदे	
42.	मराठी साहित्यातील वास्तववादी साहित्यप्रवाह: दलित साहित्य	163
	सुधीर किसनराव त्रिभुवन	
43.	खेडे 75	166
	प्राचार्य हितेंद्र रामरावजी आहरे आणि सहा. प्रा.जयवंत रामदास भदाणे	
44.	वारकरी कीर्तन संकल्पना स्वरूप	168
	प्रा राहुल अशोक भाकरे	
45.	स्वातंत्र्योत्तर काळातील स्त्रीयांची परिवर्तनशील कविता	170
	प्रा. ज्योती आनंदराव दिघे	
46.	हिंदी साहित्य और सिनेमा	172
	प्रा. गोरख भोरू इंदे	
47.	महात्मा गांधी यांच्या आर्थिक विचाराची सद्यस्थितीतील उपयुक्तता	174
	प्रा. महेश शिवाजीराव जाधव	
48.	आधुनिक मराठी साहित्यातील कादंबरीचे बदलते प्रवाह	176
	रामदास पंढरीनाथ कातकडे	
49.	भारतातील टपाल खात्यातील स्थित्यंतरे : काल आणि आज	179
	माधवी अशोक मोरे-पिसाळ	
50.	धूळपावलं कादंबरीतील समाजजीवन	181
	प्रा. सुरेश लक्ष्मण नजन	
51.	शांता शेळके यांचे मराठी माणसाच्या हृदयातील मराठी गीते	183
	प्रा. स्मिता मुरलीधर पालेकर (शहाणे)	
52.	भारताचे परराष्ट्र धोरण आणि संबंध	189
	प्रा. मोहन भानुदास परतवाघ	
53.	गांधी युगातील स्वातंत्र्य चळवळीत स्त्रियांचे योगदान	193
	प्रा. शाहुराव पवार	
54.	स्वातंत्र्याची पंच्याहत्तरवी : जात वास्तव आणि 'फँडी'	198
	प्रा. स्वप्निल भारत रणखांबे	
55.	आर्थिक विकासात परकीय गुंतवणूकीचे महत्त्व	202
	डॉ. एस. बी. पाते, मनिषा किसन सानप	
56.	सिनेमा और फिल्मांतरण	205
	केशव काकासाहेब ससे	
57.	भारतीय स्वातंत्र्याची 75 वर्ष: एक अवलोकन	207
	रवी सुभाषराव सातभाई	
58.	मराठवाडा मुक्ती संग्रामाचा लढा एक अभ्यास	210
	प्रा. गहिनीनाथ लिंबराज शेळके	
59.	भारताचे परराष्ट्र धोरणाचे तत्त्वे आणि उद्दिष्टे	212
	गणेश शेषराव शेळके	

धूळपावलं कादंबरीतील समाजजीवन

प्रा. सुरेश लक्ष्मण नजन

प्रवरा मेडिकल ट्रस्टचे आर्ट्स कॉमर्स सायन्स कॉलेज, शेवगाव.

धूळपावलं ही महेंद्र कदम यांची २००९ साली प्रकाशित झालेली कादंबरी आहे. वर्तमान जीवन त्याचबरोबर गावातील राजकारणासह कादंबरीचे कथानक उलगडत जाते. कादंबरीच्या सुरुवातीलाच ऊसतोड प्रसंग आलेला आहे. आबांच्या ऊसाला तोड येत नाही. जे सभासद नाही अशा लोकांचा ऊस तोडून जातो, पण आबांच्या ऊसाचा नंबर येत नाही, ऊसाला तोड येत नाही. जानेवारीतले ऊस तोडले पण आबाचा अकराव्यातला ऊस तसाच उभा आहे तेव्हा आबा आणि स्लिपमास्तर ची खरखर होते “जानेवारीतलं फड फुटलं तरी आमचा अकराव्यातला तसाच....आमी पडलो नौकर, तुमी चेअरमनसायबांची चिठी आणा. लगीच तोडचिठी देतो. ती तुमी नगा आमाला सांगू सायेब. हुवून हुवून काय हुईल ऊस वाळूनच जाईल तुमी नाय नेला तर...आमी त्याज सर्पान करू” यावरून एका शेतकऱ्याची तळमळ दिसून येते.

गावात ग्रामपंचायत निवडणुकीचा कार्यक्रम जाहीर होतो. गावात तीन पार्टी, तीन वार्ड व नऊ मॅबर असे समीकरण चालू असते. सरपंच पद हे मागासवर्गीय बाईला आरक्षण जाहीर झालेले असते. त्यामुळे आबा नवीन पिढीला निवडणुकीला उभे करायचे ठरवतात. पार्टीतील लोक बाराव्या ठोक्याला विकास व रावसाहेबांची नावं फिक्स करतात. पंडीतराव कारखान्याचे संचालक असतात ते पण त्यांच्या पार्टीचे नियोजन करतात. गायकवाड मास्तरांची मालकीण पंडीतराव फिक्स करतात. निवडणुकीत आबा बाजी मारतात. सरपंचपद रामभाऊच्या गटातील सौ.भागाबाई खंडागळे यांना तर उपसरपंच पद रावसाहेबांना करण्यात आबा आपला हेतू साध्य करतात. धनूच्या विसाव्याच आणखी एक ठिकाण म्हणजे गावातल्या चौकातील आडाचा कट्टा. गावामध्ये पाण्याचा प्रश्न निर्माण होतो. परवाच्या ग्रामसभेत ग्रामपंचायतने ठराव करून पिण्याच्या पाण्यासाठी रमेशचा बोअर ताब्यात घेतला. पण सत्ता गेल्याने रमेशने वेगळीच गेम केली. सायबाला पैसे देऊन पाणी पिण्यास अयोग्य असा रिपोर्ट आणला आणि पंचायतीच्या ऑफिसात जमा केला. गण्या, पिण्या, रमेश, धनु, यांच्या गावातल्या गप्पा, कामवाल्या बायांच्या गोष्टीआडाच्या कट्ट्यावर बसून चाललेल्या असतात.

गावामध्ये पाण्याची मारामार व दुष्काळ पडलेला असल्यामुळे तात्या आणि धनु बैल सोडून देतात. पण बैल परत घराच्या दिशेने येतात. धनु आणि डोंगरे सरांची चर्चा होते “सध्या दुष्काळ वाचतोय सर, खरं म्हणजे दुष्काळातली परिस्थिती आणि होरपळून निघालेली माणसं पाहायला, अनुभवायला मिळतात हे काय थोडं आहे सर? जगण्याला भिडावं तर लागणारच धनंजय, तिथून पळणं म्हणजे आत्महत्याच आहे एका प्रकारची. वास्तवाचं भान ठेवायलाच हवं रे बाबा! दुष्काळ काय तुझ्या माझ्या हातात आहे का”^२ जीवनात आलेल्या परिस्थितीना सामोरे तर जावेच लागणार ना. दुष्काळातील अडचणीतून पळ काढणे म्हणजे एक प्रकारची आत्महत्याच आहे. दुष्काळ काय कोणाच्या हातात आहे का? या सर्व गोष्टीतून दुष्काळी परिस्थितीतून होरपळून निघालेला गाव तेथील धनुसारखे इतर गावातील लोक यांना या परिस्थितीत तरुणांना धीर देणे गरजेचे आहे अशी चर्चा त्या दोघांमध्ये होते. फकीरला लाखाची लॉटरी लागूनही त्यांचे पाय जमिनीवर आहे हे पाहून धनूला समाधान वाटले. रामभाऊ आपले

वर्चस्व, दबदबा कमी होत आहे त्यामुळे ‘एक घाव दोन तुकडं’ करण्याचा डाव रचतात. गावात रोजगार हमीची काम सुरू असतात. निवेदनामध्ये कामाची निकृष्टता, भ्रष्टाचार वगैरे गोष्टी घालून सध्या अंगठे घेऊन निवेदन देतात. चौकशी पूर्ण झाल्याशिवाय काम सुरू करू नये असे तहसीलदाराचे पत्र ग्रामपंचायतीला येते. गावातील रोजगार हमीचे काम बंद पडते.

धनुने पत्रकारितेची पदवी मिळवलेली असते. त्याला अनुभव नाही म्हणून काम मिळत नाही. जून महिन्यात एम.ए.ला बहिस्थ विद्यार्थी म्हणून तो प्रवेश घेतो, बाकीची कामे करता करता महिनाभर खपून धनू शेतकऱ्यांच्या एकूण स्थिती-गतीचा विचार करून अनेक संदर्भ गोळा करून, आत्महत्यांचा आढावा घेऊन लेख तयार करतो. “विशेष लेख या सदराखाली शेतकऱ्यांच्या आत्महत्येला निष्क्रिय शासन जबाबदार: धनंजय शेळके असा मजकूर बघून तो हरकून जातो”^३ त्यानंतर एक दिवस दैनिक समन्वयची स्वतंत्र जिल्हा आवृत्ती सुरू होते. त्या दैनिकासाठी वार्ताहर, उपसंपादक हवे असल्याची जाहिरात धनु वाचतो व सरळमार्गाने अर्ज करतो. सुरुवातीचे काही दिवस वार्ताहर म्हणून काम करण्याची संधी त्याला मिळते.

रोजगार हमीची बंद पडलेली कामे गावात चालू होत नाहीत. रामभाऊ अर्ज मागे घेत नाही. त्यामुळे धनु, रमेश, पांडबा माहितीच्या अधिकाराचा अर्ज दाखल करतात. त्यानंतर धनु पेपरमध्ये बातमी देतो. “रोहयोच्या कामात घोटाळा, गाव आंदोलनाच्या तयारीत” त्यातून योग्य तो परिणाम होतो. गावातील कामे आठ दिवसात सुरू होतात. धनु पत्रकार म्हणून परिचित होतो. जलस्वराज्य मोहिमेतील प्रकल्पात गावाचा समावेश झाला. नवीन पाणीयोजना, रस्ते मंजूर झाले. नळ योजनेबरोबर वस्त्यांवर हापसे कोठे द्यायचे यावरून सरपंच-उपसरपंच यांच्यात वाद होतात. ‘सरपंच-उपसरपंचाच्या मतभेदांमुळे ग्रामस्थ पाण्यापासून वंचित’ या बातमीमुळे धनूच्या निर्भिडपणाची चर्चा गावात सुरू होते.”^४ बळीराजा वाचनालय नावाने गावात वाचनालय सुरू होते. धनुने गावात व्याख्यानमाला सुरू केली. विकास आणि त्यांच्या जोडीदारांवर अट्रासिटीचा गुन्हा सरपंच दाखल करते. गावातले वातावरण चिघळते. सरपंचावर अविश्वास ठराव पडतो. निवडणूक निर्णय अधिकारी तो ठराव बहुमत घेऊन मंजूर करतात. पुढच्या तारखेला तक्रार मागे घेऊन विकास शिंदेसह सर्वांची निर्दोष सुटका होते.

वाचनालयात पुस्तकांची संख्या भरपूर असल्याने व जावक नोंदीही मुबलक असल्यामुळे शासनाची समिती वाचनालयाच्या अनुदानासाठी शिफारस करते. धनु सहकाऱ्यांच्या मदतीने गावात महात्मा फुलेंच्या नावाने व्याख्यानमाला सुरू करतात. व्याख्यानमालेसोबत आपण दरवर्षी एका प्रयोगशील शेतकऱ्याला “महात्मा फुले कृषिभूषण पुरस्कार देऊन सन्मान करण्याचे ठरवतात. त्यात पहिला पुरस्कार विकास शिंदेला देण्यात येतो.”^५ गावात संत गाडगेबाबा ग्रामस्वच्छता अभियान सुरू होते. बंदिस्त गटारी, रुंद रस्ते, कचराकुंड्या, वृक्षारोपण, गावात एक भव्य शॉपिंग सेंटर इ. सुधारणा होतात. इतिहासाचे तज्ञ वक्ते बोलावून गावात शिवजयंती निमित्ताने व्याख्यान आयोजित केले जाते. शॉपिंग सेंटरचे उदघाटन अंतर्गत संघर्षामुळे रखडले जाते त्याची बातमी धनु पेपरला देतो व ती छापुन येते. “घराणेशाहीच्या अंतर्गत संघर्षामुळे व्यावसायिकांवर गदा”^६ या बातमीमुळे गावभर चर्चा होते. विरोधक त्या दोघांना शिव्या, खुन्नस देतात. एका रात्री गावाजवळच्या ओढ्यात सात-आठ जण त्या दोघांना काठीने मारून ते धूळरक्ताने माखून जातात.

एकंदरीत पारंपारिक विचारात असलेले गावातील राजकारणी, ग्रामपंचायत पदासाठी, सत्तेसाठी चाललेली धडपड, सत्तासंघर्ष एकीकडे तर दुष्काळ, गावातील पाण्याची समस्या, जनावरांचे हाल त्यातून रोजगार हमीची कामे, जनावरांसाठी चारा छावणी, छावणीतील भ्रष्टाचार इ. गोष्टी गावात घडत असतात. नव्या विचाराचा धनु शेळके गावात सुधारणा करण्यासाठी प्रयत्न करतो, त्यामध्ये विकास

शिंदे गावाच्या विकासासाठी झटत असतो. कोणत्याही गावात घडणारी ही कथा, गाव घडावा, शिवार हिरवं होताना माणसे दळदार व्हावीत, दिलदार शत्रुत्व सांभाळत राजकारण समृद्ध व्हावे, गावाच्या तटबंदी कोसळून सारा गाव वेशीच्या आत नांदावा, अशा स्वप्नांनी वावरत आपली धुळपावलं अधिक मजबूत करू पाहणाऱ्या तरुणांची ही कादंबरी आहे. धनु शेळकेच्या डोळ्यांनी गाव पाहात नवी पावले उमटावीत. कादंबरीची भाषाशैली संवादी बोली रूपातील आहे. कादंबरीतील घटना-प्रसंग ताकदीने उभे राहतात. प्रभावी लेखनशैली असल्यामुळे कथानक मनाची पकड घेते. संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठाच्या बी.ए. भाग एकच्या अभ्यासक्रमात समाविष्ट झालेली ही कादंबरी २००९ मध्ये शब्दालय प्रकाशन संस्थेकडून प्रकाशित झाली. एका तपानंतर ‘धूळपावलं’ अभ्यासक्रमात समाविष्ट झाली आहे.

संदर्भ :

१. महेंद्र कदम, धुळपावलं, शब्दालय प्रकाशन, श्रीरामपूर, पहिली आवृत्ती २००९ पृ.क्र. ०५
२. उनि पृ.क्र. ३५
३. उनि पृ.क्र. ७०
४. उनि पृ.क्र. ९९
५. उनि पृ. क्र. १३८
६. उनि पृ. क्र. १५५

